

Zondag 2 april 2017, 10.30 uur, Pauluskerk

lezing Oude Testament: Deuteronomium 18: 15 - 22

lezingen Nieuwe Testament: Marcus 1: 21 - 34

uitleg en verkondiging

Zusters en broeders, gemeente van Onze Heer Jezus Christus,

Bezet gebied, daarover vanmorgen. En er is in de wereld, die van vroeger en nu, wat sprake van bezet gebied ! Je hoeft alleen maar te denken aan veel Europese landen in de periode 1939 - 1945 of aan het vroegere Joegoslavië, nog maar kort geleden, of aan Syrië, Irak en de Krim nu. Maar over dat soort - geografische - bezetting wil ik het vanmorgen niet hebben. Wel over een ander soort bezetting. "Wij leven in een bezeten wereld. En wij weten het". Zo begint het boek "In de schaduwen van morgen" van de historicus Johan Huizinga, dat hij schreef in 1935. Aan de vooravond van de Tweede Wereldoorlog. En over dat soort bezetenheid wil ik het vanmorgen wel hebben. Het bezette gebied van de geest, van ons hart en van onze ziel. Mensen dus - en niet landen - als bezet gebied. Want het zou heel goed kunnen, dat die geestelijke vorm van bezetting op de keper beschouwd veel méér invloed heeft in ons menselijk bestaan, al was het alleen maar, omdat gebieden en landen doorgaans pas dan worden bezet als de gedachte daartoe al eerder bezit heeft genomen van onze geest en van ons hart. En niet andersom. Wie naar de samenleving van vandaag kijkt, kan Huizinga alleen maar gelijk geven, denk ik. Op alle mogelijke manieren zijn wij mensen vandaag de dag bezet gebied, in de ban van dominante beelden en interpretaties. De Groene Amsterdammer bracht begin maart een dubbeldikke special uit, met als titel: "Stemmen met de rug naar de toekomst. Waarom nostalgie geen oplossing biedt voor de problemen van nu". Met een groot aantal artikelen over het Nederland van de jaren vijftig. In het beeld van veel mensen het nostalgische ideaal - rustig, overzichtelijk, ordelijk Nederland - waarnaar wij terug zouden moeten. Maar waarvan je je met reden kunt afvragen of Nederland toen eigenlijk zo in elkaar zat en of het allemaal zo ideaal was. De Rotterdamse hoogleraar Jos de Mul schrijft in zijn recent verschenen boek "Paniek in de polder. Polytië in tijden van populisme: "Onder invloed van genoemde processen is de nationale identiteit van de Europese landen van een min of meer vanzelfsprekend gegeven geworden tot iets dat ernstig is bedreigd". Die populistische tendens geldt niet alleen voor de heer Wilders, die zichzelf tot nationale verlosser heeft gebombardeerd richting een Nederland van nationalistisch patriottische snit. Het geldt ook voor het

christelijk patriottisme van iemand als de heer Buma en het progressieve patriottisme van de heer Asscher. Zo waren en zijn sommige wijken in Rotterdam voorzien van borden met daarop teksten als: "Wij groeten elkaar als goede burenen" of "Wij houden van bloemen en planten en verzorgen onze geveltuinen". Heel Nederland lijkt wel in de ban van de gedachte, dat het in ons land en in Europa helemaal is misgegaan en dat de oplossing gevonden moet worden in een ongedeelde volksidentiteit en volkswil, die tot stand moet komen langs culturele scheidslijnen - als jij zo doet hoor jij erbij en anders niet - tot en met het verplicht zingen van het Wilhelmus, met z'n allen 's ochtends vroeg op school. Het is de zoektocht naar een verloren gewaande nationale identiteit. Over die vormen van bezetting, van uniformiteit langs opgelegde culturele lijn wil ik het vanmorgen hebben.

In de scene van vanochtend in Kapernaum beschrijft Marcus het allereerste optreden van Jezus in het openbaar. Daarvoor heeft Marcus alleen kort iets gezegd over de inhoud van Jezus' missie. Namelijk: "De tijd is rijp, het Koninkrijk van God is vlakbij. Begin een nieuw leven en geloof de goede boodschap". Om vervolgens te vertellen, dat Jezus een aantal medestanders verzamelt - vier leerlingen om precies te zijn - die hem moeten helpen bij het uitvoeren van die missie. Dat is alles wat er tot nu toe is gebeurd, volgens Marcus. En ik bleef mij maar afvragen: waarom laat Marcus het optreden van Jezus nu beginnen met dit verhaal. Waarom nou zo'n onbeheerst gooi- en smijtverhaal aan het begin ? Met geschreeuw en akelige stuiptrekkingen en vertoon van macht en barse bevelen van Jezus. Is dat nou het begin van evangelie, van goede boodschap ? Als ik zou moeten beginnen, zou ik het wel anders doen. Dan zou ik het veel meer doen op de manier van Johannes. Die begint tenminste zoals je dat verwacht bij een goede boodschap. Met een love-story: het verhaal van de bruiloft in Kana. Kijk, zoiets past beter bij een goede boodschap. En ook het wonder dat Jezus daar doet. De wijn is op en huppekee Jezus doet er wat aan: water verandert in enorme hoeveelheden in wijn, ter vergroting van de feestvreugde. Zo hoort het verhaal over Iemand met een goede boodschap voor ons mensen te beginnen. Bij Marcus lijkt het nergens naar. Waarom zo ? Daarover wil ik vanmorgen een paar dingen zeggen.

Waarom is er nu uitgerekend die eerste keer, dat Jezus in actie komt iemand aanwezig die in de macht is van een onreine geest ? Ik ga al mijn hele leven meestal op zondag naar de kerk, maar ik heb zelden - of liever nog nooit - meegemaakt, dat er een dergelijke getroubleerde en zieke geest opstond om vervolgens al schreeuwend de dominee in diskrediet en verlegenheid te brengen. Hetzelfde zal vast ook voor jullie

allemaal gelden. En dat zal zeker ook hebben gegolden voor mensen daar in de synagoge van Kapernaum. Waarom laat Marcus dat dan toch gebeuren, daar, toen bij dat eerste optreden van Jezus ? Ik denk om de volgende reden. Die man met een onreine geest staat niet voor een bepaalde categorie van mensen. De mensen die wij vandaag geestelijk ziek of psychisch gestoord of epileptisch zouden noemen. Daar is het Marcus niet om begonnen. Die man met de onreine geest staat model, niet voor een individu, maar voor een groep.

Het heeft, volgens Marcus, allereerst te maken met de onreinheid zelf. Met het feit, dat wij mensen zo vaak bezet gebied zijn. Totaal in het bezit van machten en krachten die het leven vooral willen houden zoals het is. Het gesprek tussen Jezus en die man met de onreine geest laat dat maar al te duidelijk zien. Letterlijk schrijft Marcus: de man in een onreine geest. Dus niet: een onreine geest in de man, maar een man in een onreine geest. Het is Marcus, juist in dat eerste verhaal over het optreden van Jezus, begonnen om een kernpunt. Misschien wel het kernpunt in Jezus gesprek met de religieuze en politieke cultuur van zijn tijd. Die onreine geest is het leefklimaat om die man heen. De cultuur van de synagoge in Kapernaum van toen. De synagoges van toen blaakten van ijver voor de goede zaak en van goede bedoelingen. Het ging erom ernst te maken met de Thora, om serieus te leven volgens de bedoelingen van God met de mensen. Dat gold zeker in Kapernaum, een stadje dat lag in het gebied, dat heette "het Galilea van de heidenen". Er was binnen heel veel joodse, religieuze gemeenschappen toen een enorme behoefte zich te onderscheiden van de moderne, hellenistische manier van denken en doen, de ways of life van de Romeinse bezetter. In de synagoge van waren de "zonen van Israël" tenminste weer onder elkaar. Daar gingen de Schriften open, daar branden de lampen van de waakzaamheid tegen die verderfelijke cultuur van de Romeinen met zijn talloze goden - en niet Een - en dat immense imperium dat was gebaseerd macht, geweld, onderdrukking en geld. Die - natuurlijk goedbedoelde - sfeer van strikte vroomheid en ijver voor de goede zaak van God en Thora noemt Marcus onreinheid. Een sfeer verworpen tot een klimaat waarin sommigen in de samenleving waren uitverkoren en anderen niet. En als voorbeeld van wat zulke onreinheid met een mens kan doen, haalt Marcus deze man vanmorgen naar voren. In een gesprek op het scherp van de snede, want er staat werkelijk wat op het spel: "Wat hebben wij met jou te maken, Jezus van Nazareth. Ben jij gekomen om ons te vernietigen ? Ik weet wel wie jij bent, de heilige van God !", hoorden we daarnet. Ik weet niet hoe het jullie vergaat, maar diezelfde sfeer van eenkennigheid, van "ik wil alleen samenleven met de mensen van mijn eigen soort", van "doe normaal en zo niet dan rot je maar

op" proef ik ook in sommige kerken, maar vooral ook in al die uitingen van het patriottisch nationalisme van allerlei populistische bewegingen. In Brexit, met zijn "we want our control back". In het America First van de heer Trump. In "de hardwerkende Nederlander" van het kabinet. In de "stoere Rotterdammer" van de Leefbaar Partij. In de woorden van de heer Wilders: "Niks integratie. Assimilatie !" Steeds weer diezelfde gedachte, dat jouw samenleving pas goed is, als alle vreemde elementen zijn verwijderd, van "vreemde smetten vrij". Van: als onze samenlevingen nu maar weer cultureel rein worden, een onbesmette identiteit - we hebben het nog net niet over racistisch rein -, dan komt alles weer goed en komt die ideale, zuivere, ordelijke wereld van vroeger, die ons is afgenomen weer helemaal terug. Die manier van denken van een zuivere synagoge, een zuivere kerk, een zuivere samenleving, net als toen, noemt Marcus in het verhaal van vanmorgen onrein. Daarom dit rare, stuiptrekkende verhaal aan het begin. Het gaat om de kern van wat Jezus ziet als "dat Koninkrijk van God", voor hem de weg uit de onreinheid, de manier waarop wij met elkaar zouden kunnen komen tot een werkelijk goede samenleving, waarin elk mens, die er is, telt en niet alleen de zuiveren. En die kern ligt voor Jezus in het antwoord op deze twee vragen: is de God van de bijbel een groepsgod, alleen de god van "ons soort mensen", of het nu gaat om zuivere Nederlanders, CDA-ers, VVD-ers, BMW-rijders, rokers, Turken, Marokkanen of aanhangers van Denk, je kunt overal een identiteit van maken ? Of is de God van de bijbel de God van alle mensen, ongeacht rang, stand, identiteit, ras met alle religieuze, maatschappelijke en politieke gevolgen van zo'n Godsbeeld ? En die zijn enorm, volgens Marcus en Jezus.

"Jezus sprak hem streng toe en zei: "Zwijg en ga uit hem weg !" De onreine geest deed de man stuiptrekken en verliet hem met een luide schreeuw. Iedereen was zo verbijsterd, dat ze tegen elkaar zeiden: "Wat is dit allemaal ?", hoorden we daarnet. "Zwijg en ga uit hem weg", wat zou dat voor het gesprek over onze samenleving nu kunnen betekenen, en dan bijbels gesproken ? Ik denk dit. De bijbel zoekt - of het nu gaat om Marcus of om Deuteronomium - altijd weer naar wegen uit de bezetenheid, uit mensen als bezet gebied. De bijbel weigert te geloven, dat wij mensen - jullie en ik - dat wie wij zijn en wat wij doen, dat onze identiteit uitsluitend zou worden bepaald door wat in het verleden is gegroeid en nu als ideaal en onomkeerbaar zou gelden. Dat mijn bestaan alleen maar wordt bepaald door het volk waartoe ik behoor, door het ras waar ik deel van uitmaak, door de uitverkoren plek waar ik woon, door de zuivere traditie waarin ik sta. De bijbel - of het nu gaat om Marcus of om Deuteronomium - is juist één grote oproep aan ons allemaal om mensen te worden die zich niet

laten vastleggen door een al of niet geromantiseerd verleden, en zeker niet op bloed en bodem. Niet vastzitten in het verleden, maar open staan voor de toekomst. Dat is de bijbelse boodschap bij uitstek. Zoals Abraham wordt geroepen zijn veilige zekerheden en identiteit te verlaten en op weg te gaan. Naar ? Beloofd land. Waar ? Niemand weet het. Maar te vinden is het, houdt de bijbel vol. Abraham, Jezus, Paulus, zij beschikten alle drie over die soms onuitstaanbare eigenschap om vrij te staan tegenover al die zogenaamde bepaaldheden van ons bestaan: tijd, land, ras, leven, dood. Maar zij zochten met alles wat er in hen was naar beloofd land, door zich te openen voor onze onzekere, maar hoopvolle toekomst voor henzelf en voor anderen. Het voortbestaan van onze Europese samenlevingen, de Nederlandse inclusie, hangt er, volgens mij vanaf, of wij bereid en in staat zijn datzelfde te doen. Weg met het vastzitten in het verleden, in de geromantiseerde van land en volk. Op naar de toekomst, dat is met hart en ziel zoeken naar samenleving waarin wij allemaal, jullie en ik, ieder mens, die er is in dit land werkelijk telt en ertoe doet, gewoon, omdat hij of zij er. En dat alles, omdat de God van de bijbel niet de God is van zuivere groepjes, maar van alle mensen, niemand uitgezonderd. Amen.

D.J. Couvée, 2 april 2017, Rotterdam

